

Berilo Jugoslovanskega odbora iz Italije

BAZOVICA

POŠILJA: IVAN UČENIKOV - KAIRO RUE MANSHAET EL MAHRANI ŠT. 5

Leto: 4.

Št. 129

1. oktobra 1944.

TRILETNICA „BAZOVICE“

Na včerajšnji dan, 30. septembra je "Bazovica" praznovala tri leta, odkar je zagledala luč sveta prva njena številka, natipkana na pisalnem stroju in z naklado 50 izvodov. Že tretja številka se je povzpela na razmnoževalno proizvodnjo s 400 izvodi. V taki svoji skromnosti je bila tako neznatna in "nenevarna", da za njeno življenje varuhi jugoslovanskega javnega mnenja niti vedeli niso. Naklada je kljub temu rasla, ker je raslo povpraševanje.

Novo življenje je "Bazovici" prinesla v tehničnem pogledu številka 12, ki se je že "tiskala" po novem "Učeniografsistemu" in že v 1000 izvodih. To je trajalo vse do št. 54, ki je izšla 24. januarja 1943., tiskana tako kakor so tiskani vsi ostali časniki. Pol leta pred tem je "Bazovica" dosegla naklado 3000 izvodov, v jeseni istega leta pa se je povzpela na 5000.

"Bazovica" je bila ob svojem rojstvu nekako nezakonsko dete in rasla je kot pastorka vse do današnjega dne. Uradnih rojenic pri rojstvu ni bilo, tudi botrov, kakršne koli politične barve ni marala. Bila je in je živela kot pepelka in nezakonski glasnik slovenskega naroda v tujini. To je bil njen podedovani greh. Snubili so jo najrazličnejši politični ženini, pa se je obregala nasproti enim bolj, nasproti drugim manj. Zato je tudi obsedela in ostala — stara tetka.

Ženini, ki so prejeli košarico za košarico so se strašno razhudili, saj je tako obnašanje bilo proti vsem prirodnim strankarsko-političnim zakonom ne samo v Jugoslaviji, marveč po vsem svetu. Vsak otrok mora imeti očeta, ki se mu mora po 4. božji zapovedi pokoriti; če očeta nima, mu je treba postaviti očma. In res so ob lastni nemoči, nekdanji mogočniki tudi pri "Bazovici" poiskali in našli — vsaj za pet tednov — pomoč zaveznikov. Tako je "Bazovica" dobila očma, moža postave, ki se je kot pristni čuvar nezakonitosti londonskih vlad, "prilagodil" vsaki situaciji; g. Jovan, sin kršne Črne gore in pisec prve še ne objavljene zgodovine jugoslovanskega poloma 1.1941 je bil pet tednov na mrtvi straži javnega mnenja, ki se je zbiralo okrog "Bazovice". In bil bi ostal g. Jovan, če bi vrag ne pritreskal samega ranjkega Rommela pred El Alamein in če bi ta spak g. Jovanu ne natresel toliko strahu v pete, da je enostavno pustil svojo "rejenko" na cedilu in jo pobrisal. S tem je varuštvo odpadlo samo po sebi, ker je nebogljenska svojemu očmu dokazala, da se celo Rommela ne boji, kaj šele g. Jovana...

Tako je bilo z uradnim "zvaničnim" varuštvom. Zasebna iniciativa pa je tudi pokazala svojo polno vrednost. "Integralni Jugosloveni", ki so svoje "vrhove" poslali tudi v tujino in na Srednji vzhod, so pridno preštevali in seštevali, kolikokrat je zapisala besedi "Slovenec" in "slovenski" v svoje stolpce. Posebno je to bilo takrat, ko je še životaril z največjimi telesnimi in duhovnimi mukami od kr. vlade vzdrževani "Jugoslovanski Glasnik", na papirju kot tednik v resnici pa "periodični" sobrat beograjskega "Balkana". V tej neslavni dobi izpred El Alameina je bila "Bazovica" separatistični, antidržavni, klerikalni, komunistični in sploh vagabundski "slovenački pamflet". Še hujše je bilo, ko so uradni starina "Glasnik" neslavno izdihnili z vsemi štirinajstimi direktorji, poddirektorji, glavnimi in stranskimi uredniki, fotografi, karikaturoisti, reporterji vred. Seveda pa so ostali lepo pri topli pečici "na razpoloženju".

Življenje "Bazovice" je ščipalo prav vse garniture bivših londonskih vlad in še danes nekateri Stojadinovičevi priveski ne morejo razumeti, kako je mogoče redno izdajati list, ki nima prav nobene karijerske ali gmotne ambicije. Tako zadržanje je v resnici za te vpokojence nerazumljivo. Naučiti pa se ga bo treba v novi Jugoslaviji, kjer bodo cenene politične ali pa gmotne "zarade" postavljene v muzej. Res je za staro birokracijo nezapopadno, da se je "Bazovica" porodila brez uradnih komisij in da je tri leta živela takorekoč izven uradnega jugoslovanskega šimeljna.

Triletno življenje "Bazovice" res ni bilo lahko in tudi ne prijetno. Pisala je in pisati je morala ne samo za eno okolje, ne samo za določeno skupino vojakov ali civilistov, saj je takorekoč pronicala v ves svet. Le pogledimo, kaj pravi ekspedicija:

egipet, Italija, Severna Afrika (Tunis, Alžerija, Maroko), Združene ameriške države, Argentina, Avstralija, Nova Zelandija, Velika Britanija, Kanada, Urugvaj, Palestina, Turčija, Sirija, Anglo-egiptski Sudan, Eritreja, Abesinija, Uganda, Kenija, Južna Afrika, Indija, osvobojena Kitajska, Čirenajka, Tripolitaniya, Perzija, Sovjetska zveza, Portugalska, Čile, Malta, Somaliland, Švica, in tudi osvobojena Jugoslavija.

Tako je "Bazovica" prihajala takorekoč povsod tja, kjer živi slovenski človek. In zato se je dogajalo, da so jo posamezne skupine naših ljudi za svoje lastno okolje pogostokrat napačno razumele.

Na bojišču narodne svobode je "Bazovica" dobila polno zadoščenje. V treh letih svojega obstoja je izvršila v tujini svoje skromno poslanstvo. Dokazala je vztrajnost slovenskih ljudi, ljubezen do slovenske tiskane besede in mnogokrat je našla pot v srca slovenskega človeka. Nekaterim je bila prijateljica, drugim stara znanka, nekaterim danes tovarišica, jutri pa sovražnica. Sodbe so bile pristranske in največkrat izpovedovane samo zaradi nekaj stavkov in v okviru taboriščnega plota.

Ob triletnici lahko povemo tudi še to, da so slovenski listi v severni in južni Ameriki tudi iz "Bazovice" črpali gradivo in mnogo člankov so ponatisnili. Celo svetovne agencije so nekaj njenih prispevkov objavile. Po lastni želji prejema list poleg Jugoslovancev tudi nekateri posamezniki med zavezniki: Rusi, Čehi, Poljaki, Francozi, Angleži in Amerikanci.

Napisali smo nekaj vrstic za jubilej "Bazovice", ne zaradi samohvale, ker "Bazovica" nič izrednega ni storila, pač pa enostavno izpolnjevala samo svojo domoljubno dolžnost. Napisali smo te vrstice zato, da bi jih prečitali vsi tisti, ki so ji v svoji dnevni zanešenosti delali krivico. Ni važno, kaj mislijo o "Bazovici" poklicni "zabušantje", ti so itak postavljeni na slepi tir, kamor spadajo. Krivične sodbe naj bi popravili samo tisti, ki so v prvih vrstah današnje borbe za svobodo in pravico.

Nič ne vemo, ali bo mogla živeti tudi v bodoče. Njeno delo bo sodila zgodovina. Treznim in pravičnim raziskovalcem, ki bodo odmaknjeni od današnjih dni, ne bo težko izreči pravičnejše ocene, kakršne pa je rodila sedanost. Pravični slovenski zgodovinar bo lahko ugotovil, da je v najtežjih, pa tudi v najslavnejših dneh slovenskega naroda tudi "Bazovica" koristila slovenskemu človeku in idejam novega časa. Ko bodo enkrat v bodočnosti privrele na dan vse težkoče, s katerimi se je borila in ki jih ni malo ter se pojavljajo celo tam, kjer bi morala "Bazovica" najti popolno zaslonbo, bodo mnoge ostrine obsodb obrušene in bodoči rod bo težko doumel ocene večrajšnjih sodnikov. Ta zavest in to prepričanje odtehta marsikatero današnjo grenkost, ki je nastala mogoče samo zaradi tega, ker so sodniki prezirali veljavnost slovenskega pregovora: "Kdor ne dela, ne pogreši!"

* * *

Najmanj dela je prav za prav z "Bazovico" imel urednik. Ogromni kupi raportov so bili napisani o njeni vsebini, ne samo v naših jezikih, pač pa tudi v tujih. Samo zaradi ene karikature in enega samega stavka so bili pri neki jugoslovanski oblasti na delu trije preiskovalci, ki so napisali gradiva za dve številki v štirinajstih dneh. Akt se je kopicil in ga je bilo nazadnje za lepo butaro, nato pa je odšel v pozabljenje, kakor so šli v pozabljenje bivši londonski gospodarji.

RAZPRAVA WINSTONA CHURCHILLA

London, 28.sept. REUTER. — Na današnji seji britanske zbornice je predsednik vlade, g.Winston Churchill predočil splošni vojaški in politični položaj zaveznikov.

"Sovražno nasilje v Franciji, Belgiji in Nizozemski se bliža likvidaciji. Sovražnik je pustil na bojišču 400.000 mrtvih in ranjenih ter pol milijona ujetnikov. 200.000 nemških vojakov je še obkoljenih v obrežnem pasu." Nato je g.Churchill popisal bitko v Normandiji. Povedal je, da je sedaj v Franciji 2 do 3 milijone zavezniških vojakov. Zavezniške izgube so znašale do sedaj 235.000 mrtvih, ranjenih in pogrešanih. V svojem nadaljnjem govoru je g.Churchill podčrtal neprimerno večjo moč Sovjetske zveze, ki je potolkla še mnogo večje sovražne sile kakor pa zahodni zavezniki.

V nadaljnjem je Winston Churchill dejal, da je stalno zanikal vzporedbo Hitlerja z Napoleonom, to že zato, ker bi bila taka vzporedba zelo žaljiva za velikega Napoleona. V eni stvari sta si le podobna, v trmoglavosti. Hitler je naravnost čudovito razsejal nemške armade po vsej Evropi. Na zahodu je že izgubil 1.000.000 vojakov. Ista usoda čaka nemške armade v Baltiškimi državah, na Finskem in Norveškem. Velika armada bo izgubljena na Balkanu in general Alexander veže že danes 27 nemških divizij, od katerih večina ne bo mogla nazaj v rajh za obrambo notranje nemške trdnjave. Taka razsipčnost in

zapavljanje oboroženih sil je v zgodovini neznana in zato bo to vodilo že skoro do popolnega nemškega propada.

Ko je Hitler 20.julija ušel atentatu, je dejal, da ga je rešila sama božja previdnost. S čisto vojaškega stališča se z njim v tem pogledu strinjamo (smeš). Ali zelo bi nam bilo žal, če bi v končni fazi pogrešali na nasprotni strani tako genialnega vojščaka, ki nam je prožil tako veličastne zmage.

Glede konca vojne je g.Churchill dejal, da mnogi visoki vojaški in politični imenitniki računajo, da bo vojna še letos končana. Na drugi strani pa ne more nihče jamčiti — in tudi jaz ne — da bodo mogoče potrebni še kaki meseci v letu 1945. Mogoče je tudi, da se bomo morali še po končanem popolnem nemškem porazu boriti po nemških hribih in gozdovih z nacističnimi obupanci, ki se zavedajo svoje pravične usode.

Proti koncu svojega govora je g.Churchill tudi povdaril, da aljansa treh velesil proti Nemčiji še nikoli ni bila tako čvrsta kakor je v sedanjem času. V Quebecu je bil dosežen popoln sporazum. Glede poljskega spora je povedal, da ima Sovjetska zveza polno pravico zahtevati podporo Velike Britanije v tem vprašanju. Meje Poljske se bodo spremenile, da bi Poljska v miru in prijateljstvu živela s svojim sosedom. G.Churchill je napovedal tudi ponovni sestanek treh voditeljev zavezniških velesil.

podlagi moskovskih sklepov, ki so kasneje dobili v Teheranu popolno potrdilo, prevzela funkcije nekakega zavezniškega preiskovalnega sodišča. Ti sodniki so imeli zbrati obdolžence in dokazno gradivo, da bi moglo biti pravici zadoščeno takoj, ko bodo zločinci prišli v njene roke. Celo podrobni postopki so bili izdelani in objavljeni.

Delo preiskovalnih sodnikov, katerim so pomagale vse zavezniške vlade, bi moralo biti naravnost ogromno. Izvršenih zločinov je na milijone, zločincev pa tudi na stotisoče. Samo pri nas so Lahi pomorili na tisoče Slovencev in Slovenk, brez obtožbe in brez sodbe. Čez 60.000 ljudi so s silo odpeljali v zapore in koncentracijska taborišča. Tu so jih dobesedno izstradali, saj gredo številke pomrlih na 10.000. Na sto in sto slovenskih vasi je bilo požganih, na tisoče slovenskih domov uničenih. Vse to ne zaradi vojaških, operativnih potreb, pač pa zgolj zaradi utešitve fašistovskih in nacističnih živalskih nagonov ter zaradi načela, da je za "novi evropski red" treba evropske narode iztrebiti. Samo v naši mali Sloveniji so laški in prusijaški razbojniki povzročili na deset in desetisoče prostaških zločinov, ki bi v mirnih časih — po njihovih lastnih zakonih — zahtevali smrtno kazen. Ti zločini se po vsem ozemlju Jugoslavije dvigajo v stotisoče, po Evropi na milijone, na vseh evropskih bojiščih pa na ducate milijonov.

Enajst mesecev je preteklo, odkar so se preiskovalni sodniki v Londonu vrgli na delo. Pomislite, celih 350 "osumljencev" so našli in jih lepo vpisali na listo, da jih ob svojem času povabijo na zaslišanja. Tristopetdeset ljudi, ne ljudi, zveri so vsega našli do sedaj. Mogoče se jim je še to število zdelo previsoko in kar verjetno je, da marsikateri preiskovalec ni zatisnil oči ponoči, ne zaradi prusijaških letečih bomb, pač pa zaradi nadlegovanja — vesti ...

Že takoj ob samem začetku, ko je bila preiskovalna komisija postavljena, se je šušljalo, da nekaj ni v redu s to stvarjo. V komisiji predvsem niso bili zastopani vsi Združeni narodi. Na prvem mestu v njej ni zastopnika Sovjetske zveze. Na moskovskem radiu so upravičeno dejali: "Precej skeptični smo nasproti vsem tem pravnim strokovnjakom, eksperimentom, politikom komisarjem itd. Svoječasno smo gledali pri delu Chamberlaina in Stojadinovića ter nekatere druge genialne politične veleume. Videli smo tudi Slobodana Jovanovića in vse te pravniške kapacitete, kako rešujejo politična vprašanja. Urejevali so nas in upravljali, ali kadar koli so hoteli, da ne pride do rešitve, so zadevo kar enostano izročili strokovnjakom ... V Teheranu niso razpravljali strokovnjaki, pač pa voditelji in zato je tudi prišlo do pozitivnih rešitev in odločitev. Pravniki v Londonu govorijo: "Dajte nam paragrafe, pa bomo postopali in sodili!" Paragrafov pa še ni, ali zločinci so tu. Ti pravniki so navajeni, da zločince razvrščajo po kategorijah in da po pravilnikih sodijo ... Ali, če bi ti pravniki sebi sneli robec z oči in praktično pogledali v svet, v tak kakršen je, bi se jim pokazale stvari najsršmotnejše v zgodovini človeštva ..."

V resnici stoje v tej sodni dvorani, ki jo predstavlja vsa Evropa, milijoni trpinov, izstradanih, oskrunjenih, pohabljenih, ponižanih in razžaljenih. Med njimi pa se razvrščajo milijonski grobovi pobitih

in pomorjenih; v tej evropski dvorani je ena sama velika mlaka krvi ...

Pa so pravniki po pravilnikih, ki so jih izvlekli iz starih predalov in ki so bili napisani v 19. stoletju, našli 350 zločincev, ki so morili, ropali, požigali: Ustje, Lozice, Hrašče, Kromberg, Podsabotin, Miren, Volčjodrago, Bilje, Vogrsko, Ajševico, Renče, Št. Peter, Dol-Otlico, Črni vrh, 13 vasi v Reški dolini, 7 vasi na Cerkljanskem, 9 na gornjem Krasu, 8 v slovenski Istri, da naštejemo samo nekaj množestvenih zločinov. Kaj so laški fašisti in Prusijaki počeli po ostali Sloveniji, o tem bodo govorile debele bukve slovenske zgodovine. In zločini po vsej ostali Jugoslaviji? Zločini v Majdanpeku, Kragujevcu, Šabcu, Kozari, Jasenovcu itd. itd. Strašni zločini v Harjkovu in Minsku, v Lidicah itd. Ti pravniki in sodniki so po 11 mesecih težkega in napornega dela našli 350 zločincev, ki so pobili na ducate milijonov prebivalstva Evrope.

Mislimo, da bi za londonske pravnike bilo nujno potrebno, da napravijo malo ekskurzijo v Harjkov in Krasnodar, da obišejo svobodno Jugoslavijo, kjer sodijo fašiste in Prusijake, ustaše in narodne izdajalce in bi se mogoče na licu mesta le naučili, kako se najdejo zločinci in kako se kroji pravica.

Ko so v Londonu povedali, kaj so opravili v 11 mesecih dela preiskovalni sodniki, so se zganile množice po vsej Evropi in trupla pomorjenih so se obračala od strašnega razočaranja. Kljub temu veruje Evropa, da bodo londonski pravniki in sodniki odvrgli teoretična modrovanja in sodili praktično tako kakor sta Hitler in Mussolini praktično zapovedovala zločinska dejanja. Če se to ne bo zgodilo, bo vera Evrope v pravico izgubljena in z njo bo izgubljena tudi sama Evropa. Ali ne bi bilo mogoče pametno, da bi v to komisijo postavili ljudi, ki so zaradi nacističnega in fašistovskega divjanja izgubili svoje najdražje in so sedaj po takem londonskem modrovanju blizu, da izgube vsak smisel do življenja.

Svojci žrtev — ti naj bodo porotniki fašizma in nacizma in pravica bo gotovo našla svoje dostojno mesto.

U.N.R.R.A. IN JUGOSLAVIJA

V Montrealu je v teh dneh zasedala konferenca sveta Uprave za pomoč in obnovo. Pri tej priliki je konferenca razpravljala tudi o obnovi Jugoslavije. Ravnatelj U.N.R.R.A.-e Herbert Lehman je dobil navodila, po katerih mora posebno paziti, da se najprej pokrijejo potrebe tistih držav, ki so največ pretrpele in ki so se sovražniku najmočnejše upirale.

Gotovo ni treba posebno poudariti, da je Jugoslavija trpela in se upirala sovražniku s tako silo kakor malokatera druga država v tej vojni.

Jugoslovanski zastopnik, dr. Rudolf Bičanić je na plenarni seji govoril o potrebah opustošene Jugoslavije in med drugim dejal tudi tole: "Zahvaljujem se za delo, ki ga je UNRRA že izvršila za Jugoslovane, ki so bili rešeni iz svoje zemlje." — Med tem pa je Svobodna Jugoslavija sporočila, da je U.N.R.R.A. odklonila imenovanje članov za Jugoslavijo in so se pogajanja razbila.

LETALSKA STRATEGIJA NA BALKANU

(Podpolkovnik L.V.Fraser)

ZAPIRANJE PRUSIJAŠKIH STEČIN ZA POBEG Z BALKANA

Zavezniško letalstvo dela prave vzorce razdejanja na stečinah nemške armade. Odrez 15 divizij, to je cilj vsega osvobodilnega gibanja in balkanskega letalstva na Balkanskem polotoku. Na njem je razsejanih 15 Hitlerjevih divizij na ogromnem ozemlju, katerega središče je Beograd. Na tem področju deluje zavezniško letalstvo v operacijah, ki so življenjskega pomena za končno uničenje prusijaške vojne mašinerije. Že do sedaj so uspehi veliki. Nemške armade v Grčiji, na Kreti, na Egejskih otokih, v Albaniji, v Jugoslaviji in ostanki v zasedeni Romuniji in Bolgariji, ki tavajo nazaj proti nemškemu rajhu, so v mnogo nevarnejšem položaju kakor pa njihovi tovariši na severnem zahodu. Te armade doživljajo danes ob sodelovanju Narodno-osvobodilne vojske in zavezniškega letalstva na široko zasnovano taktično izolacijo. Pred nedavnim časom so govorile vesti iz Balkana o bliskovitih podvigih zavezniškega letalstva na nemško in na podrepiško industrijo na Madjarskem, v Romuniji, v Češkoslovaški in v Jugoslaviji.

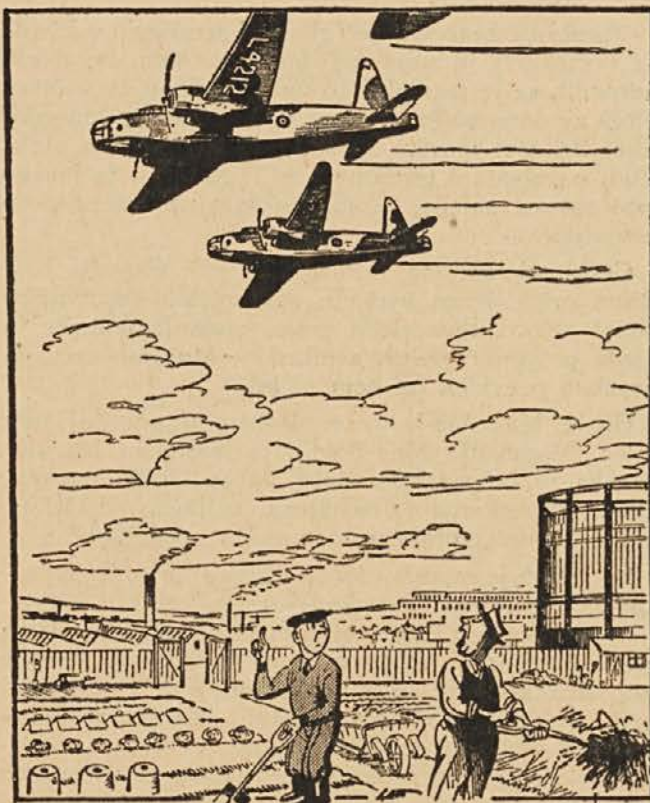
Načini letalskega napadanja so se danes spremenili. V Italiji razmeščeno sredozemsko letalstvo bombardira sedaj neusmiljeno vse prusijaške prometne žile ter prometne organizacije, ki pomenijo za Nemce življenje ali smrt. Izgleda, kakor da je vsaka večja evakuacija nemških čet obsojena na popolni neuspeh. Vse ubežniške poti, posebno pa že itak šepavo železniško omrežje, je v popolnem razsulu. Zavezniki niso opustili niti ene same možnosti, ki bi mogle dovoliti Nemcem še tako majhen odstop.

SODELOVANJE Z N.O.V.

Združena ofenziva balkanskega letalstva in Titovih bojnikov na nemške ubežne poti v Albaniji in Grčiji skozi Jugoslavijo se je sinhronizirala z razsežnimi težkimi bombnimi napadi na drugih mestih. Ti napadi so že sami po sebi v mnogem omrtvili sovražne premike. Bojavniki balkanskega letalstva kakor tudi borbena letala so uporabljali svoje bombe in topove za uničevanje mostov, železniških prog in vlakov. Beaufighter-ji R.A.F. so uporabljali rakete. Izkazalo se je, da ena sama raketa uniči most, medtem ko majhna bomba povzroči samo ne posebno pomembno okvaro, ki jo je lahko že v kratkem času popraviti. Poti, ki vodijo iz Beograda proti Zagrebu so bila izpostavljena tako grozotnim napadom na zemlji s strani N.O.V. kakor z zraka, s strani balkanskega letalstva, da je bil ves promet severo zahodno od Beograda, ki je najvažnejše prometno križišče na Balkanu, popolnoma dezorganiziran. Tri glavne proge, ki vodijo z južnega dela proge Zagreb-Beograd proti Bosni in Jadranskemu morju, so bile prav posebno prizadete.

NAJVAŽNEJŠA STEČINA — ZAMAŠENA

Izmed treh glavnih področij, ki jih je nujno potrebno izpodrezati, je okolica Beograda gotova najvažnejša. Tu leži dušnik vsega jugovzhodnega

evropskega prometnega ožilja. Namen teh napadov je bil onemogočiti vse nemške premike med Srednjo Evropo in Jugoslavijo, Albanijo in Grčijo. Drugič nadzirati promet med Nemčijo, Romunijo in Bolgarijo. Tu se je zgodilo nekaj podobnega kakor v Franciji in Italiji. Nemške pošiljke ne morejo do nemških garnizij, ubežniki pa ne morejo po normalnih poteh nazaj. Vsi nemški prevozi so odrezani. Zavezniki niso pozabili na sovražna letališča kot zadnje upanje prusijaških beguncev.

V začetku tega meseca so zavezniška borbena letala zapazila nekaj grup nemških prevoznih letal tipe JU 88, JU 52, ME 323 na nekem madjarskem letališču. Zavezniška letala so uničila 56 nemških prevoznih letal, poškodovala pa so jih še mnogo več. Od Tunizije dalje klatimo JU 52 in njegovega še bolj nerodnega brata ME 323. Ta letala so za Nemce zmeraj nesrečni znanilci. Nastopajo le v slučaju popolnega nemškega brezupa na nekem bojišču. Tvegajo naravnost nore podvige. To "zračno flotiljo" uporabljajo Nemci za prevoz posebno dragocenega tehničnega in častniškega osebja. Po navadi pa le redki odstotki dosežejo svoj cilj.

Takšna je slika letalske vojne na Balkanu. Seveda še daleč ni popolna. Hoteli smo samo pokazati na glavne cilje in na glavne obrise zavezniške taktike na tem področju. Ni potrebno pa, da je človek strokovnjak, da bi mogel uganiti kako ogromne važnosti je zavezniško balkansko letalstvo v trenutku, ko poskušajo sovražne horde, da bi nekaj življenj in vojne gradiva rešile za obrambo Berlina.

MACEDONIJA

VPRAŠANJE NJENE KONČNE UREDITVE

Vprašanje Macedonije (glej naš zemljevid v št. 128 na strani 9!) je zopet na dnevnem redu. Po nekih poročilih se je maršal Tito močno zavzel za ustanovitev avtonomne federativne upravne enote Macedonije. Pri tem maršal Tito ni navajal nobenih meja. Tudi osvobodilni parlament v Jugoslaviji je lansko leto sprejel sklepe, ki se nanašajo na macedonsko ozemlje.

Grški minister za informacije g.G. Cartalis je v Rimu pred širšim krogom zavezniških časnika jeval podal nekaj izjav glede grške zunanje politike in glede povojnih grških aspiracij. Moramo reči, da posebno previden pri tem ni bil.

Glede Macedonije je med drugim povedal tudi tole: "Vprašanje Macedonije je izključno jugoslovanska in bolgarska zadeva, ki se Grčije ne tiče. Grška Macedonija je naseljena izključno od Grkov, kakor to dokazujejo uradne grške statistike."

Ta izjava je morala močno osupniti prisotne časnika, in posebno Amerikanci so že reagirali v ameriškem časopisju. Ves svet namreč ve - kljub velikim grškim naporom, da bi to dejstvo izbrisali - da je v grški Macedoniji in vzhodni Traciji celo po uradni grški statistiki 85.000 Slovanov. Objektivne statistike pa so ugotovile 207.900 Slovanov na tem ozemlju. Grki so v preteklosti storili vse, da bi slovansko manjšino izbrisali in so na žalost v tem oziru, posebno po repatriaciji Grkov iz Male Azije, v mnogem posnemali laške fašiste. To je treba kar odkrito povedati. Jugoslovani smo z Grki dobri sosedje in zavezniki, ali ravno prijatelju se resnica ne sme prikivati, pa četudi bi bila neprijetna. Naši bratje Srbi so bili glede Macedoncev na grških tleh - ravno zaradi tega dobrega sosedstva - izredno tolerantni, skoro da preveč. Slovanski živelj v Grčiji je bil zaradi take politike popolnoma prepuščen samemu sebi in pa Macedonski revolucionarni organizaciji, ki je poskušala iz Macedoncev napraviti Bolgare, da bi na ta način podpirala bolgarske imperialistične težnje tudi na jugoslovanskih tleh.

Na tem mestu se ne bomo spuščali v politično reševanje macedonskega vprašanja, ker je to pač zadeva Srbov, Bolgarov in Grkov, pač pa se želimo omejiti zgolj na narodnostno vprašanje Macedoncev, ki je tesno povezano s trpljenjem Primorcev.

Macedonci so majhen slovanski narod, ki ima vse lastnosti evropskega naroda, čeravno so se tudi slovanski sosedje trudili, da mu odrečejo pravico do lastnega književnega življenja. V macedonski hiši kraljuje še vedno macedonščina, pa naj bo to že na jugoslovanskih tleh, v jugozahodni Bolgariji ali pa v severni Grčiji. Macedonski jezik ni niti srbščina niti bolgarščina, čeprav so podobnosti na obeh straneh zelo velike.

Nov duh časa, ki sedaj pomlaja Jugoslavijo, bo rešil tudi macedonsko vprašanje vsaj v kulturnem pogledu. Kdor bo v tem tlečem delu Balkana nastopil s kulturno toleranco in pomagal ustvarjati književni

macedonski jezik, ga gojiti in razvijati, si bo samo s tem že zagotovil popolno politično sodelovanje. Tega v Jugoslaviji v preteklosti nismo razumeli, ker so krmarji smatrali vsako narodno posebnost za kvarljivo in za separatizem. V današnjih modernih časih pa so taki nazori že vse preveč zastareli, saj so ravno Nemce, Lahe in Madjare dogodki že enkrat prepričali, da so taka pota pogrešna. Ta prepričanja bodo po tej vojni gotovo dobila še vse večjo trdnost. Za državno enotnost ni važno s kakšno pisavo se podpisuješ in v katerem južnoslovanskem jeziku se razgovarjaš, pač pa je mnogo važnejša zavest in volja, da si pripadnik velike južnoslovanske skupnosti, za katero si pripravljen žrtvovati vse.

Grški narod, ki šteje 6.000.000 prebivalcev in ki je v svoji zgodovini preživel srečne dni slave ter kulturnega napredka, ki se je v tej vojni tako junaško boril za svobodo in proti fašistovskim raznarodovalnim metodam, ta narod ne bi smel tik pred lastnim osvobojenjem zanikati in izbrisati 210.000 Slovanov, še manj pa bi smel prihajati na dan s težnjami, da si na severni meji prisvoji še nekaj nadaljnjih 100.000 južnih Slovanov. Vemo in razumemo grško bolečino zaradi bolgarskega vboda z nožem v hrbet, saj je ta njihova bolečina naša lastna bolečina. Noben Jugoslovan je ne bo mogel tako hitro pozabiti, ali zgodovinske zapovedi, ki se na tem prelomu časa uveljavljajo druga za drugo, bodo morale tudi te rane zapreti, če jih že ne morejo popolnoma zaceliti.

Bodimo pošteni in pogledimo nazaj v bližnjo preteklost. Nikomur ne bo težko ugotoviti, da so naši sosedje Grki tudi sami pomagali brusiti bolgarsko bodalo. Po prvi svetovni vojni so grške vlade obljubljale Bolgarom pristop k Egejskemu morju, ki je za to državo naravnost življenjsko vprašanje. O vsem tem naši sosedje niso hoteli slišati ničesar. Pozabljali so na svojo besedo in obljube ravno tako kakor so pozabljali Lahi na obljube glede Dodekaneškega otočja. Pravica pa je samo ena...

V Bolgariji stoji danes Rdeča vojska. Germanofilska klika, ki jo je sam Winston Churchill po zasluženju obsodil in ki je tlačila slovanski bolgarski narod, bo enkrat za vselej likvidirana. Svoboden in demokratični bolgarski narod je prestopil na stran zaveznikov in bolgarski kmetje že z uspehom preganjajo prusijaške horde ne samo s svoje zemlje, pač pa pomagajo našim osvobodilcem tudi na jugoslovanskih tleh, tako kakor pomagajo Titovi vojščaki Bolgarom na njihovi zemlji. To so dejstva in teh dejstev si noben državnik, ki mora nujno voditi stvarno politiko, ne sme prikivati.

O Macedoniji in macedonskem vprašanju so se razpisali glavni zavezniški časopisi. Pri tem vsi niso bili objektivni. Sovjetski tisk se do sedaj še ni oglašil k besedi. Verujemo pa, da bo tudi to vprašanje rešeno pravično, saj verujemo, da je današnja borba, borba za boljšo bodočnost sveta in njegovih narodov.

SLOVENCİ V ZDRUŽENIH DRŽAVAH

SPISAL A.A.

Naprosili smo slovenskega kulturnega delavca — Amerikanca, da nam bi napisal nekaj svojih misli o ameriških Slovencih, posebno, ker je že ob raznih prilikah seznanjal ameriško anglo-saksonsko javnost o naših političnih, kulturnih in gospodarskih odnosih do širšega sveta. Pred svojim povratkom je prijatelj, ameriški Slovenec s tem prispevkom ustregel naši želji.

Odkod prihajajo ameriški Slovenci

Po ozemlju, ki se razteza od Črnega in Egejskega morja do beneških planjav, karnijskih Alp in Tur, prebiva nepretrgano okrog dvajset milijonov Jugoslovancev: Bolgarov, Mace-doncev, Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Na skrajnem severozapadu tega jugoslovanskega sveta živijo ob Soči, Savi in Dravi v območju kakih 25,000 štirjaških km Slovenci. Njihna dežela meji severno na Avstrijo, vzhodno na Madžarsko, južnovzhodno in južno na Hrvaško, južozapadno na Istro, a zapadno pa na Jadransko morje in Italijo.

To je Slovenija in njeno prebivalstvo šteje kakih 1,700,000 ljudi, med katerimi je 1,450,000 Slovencev. Njeno glavno mesto Ljubljana je srce vsega kulturnega življenja na Slovenskem in simbol vsega slovenstva. V tej krasni slovenski prestolnici je poleg številnih drugih učnih zavodov tudi slovensko vseučilišče s knjižnico, ki je ena najboljših v Evropi.

Pred prvo svetovno je bila Slovenija s Trstom vred del avstro-ogrške monarhije. Razen beneških Slovencev so bili vsi drugi v okviru habsburškega cesarstva. Po razsulu te stare države pa so Slovence razkosali tako, da jih je prišlo le dve tretjini v Jugoslavijo, med tem ko jih je dobila kakega pol milijona Italija, okoli 100,000 Avstrija in nekaj tisoč pa celo Madžarska.

Slovenija tvori že po svoji zemljepisni legi eno najvažnejših ozemelj v Evropi. Kajti ona je po naravi zaledje tržaškega zaliva, kjer se Sredozemsko morje s svojim rokavom — Jadranskim morjem najgloblje zajeda v evropsko celino. V njej se križajo severna, južna, vzhodna in zapadna kultura in preko nje držijo ceste z zapada na vzhod in iz Srednje Evrope na jug. Slovenija je silen jez proti povodnji nemške in laške nasilnosti.

Iz te deželice, po kateri vladajo vzoren red, snaga in resnična demokracija, iz tega ljudstva, ki je sicer po svojem številu eden najmanjših narodov v Evropi, a se more pa po svoji kulturi in politični zrelosti meriti z velikimi, prihajajo ameriški Slovenci.

PRISELJEVANJE

V šestnajstem stoletju je zajelo reformacijsko gibanje domala vso Evropo in se raztegnilo tudi na slovensko ozemlje. V istem času so se pojavili tudi kmečki upori proti plemstvu, ki je neusmiljeno zatiralo kmečke ljudi.

V začetku sedemnajstega stoletja je z vso silo nastopila katoliška cerkev proti reformaciji in začelo se je strašno preganjanje slovenskih protestantov in kmetov. Protestantizem je bil takrat zelo razširjen po slovenskih pokrajinah in veliko Slovencev je zbežalo na Solnograško, potem v Nemčijo in od tam pa v Ameriko.

Do prve polovice osemnajstega stoletja ni potem najti nobene sledi o izseljevanju Slovencev v Ameriko.

Friderik Baraga je bil če že ne prvi, pa vsaj med prvimi Slovenci, ki so se v devetnajstem stoletju izselili v Združene države. Rojen je bil 1. 1797 v Dobrniški fari na Slovenskem in 1. 1830 je dospel v Ameriko kot katoliški misijonar. Misijonskega dela se je lotil med Indijanci v Severnem Michiganu. Po nekaj letih je postal škof za Gornji Michigan in za Indijance se je tako zavzel, da je spisal slovnico tamošnjega indijanskega narečja. Pa tudi za odkritje Gornjega Michigana si je mož stekel velike zasluge in slovenski priseljenci imajo svoj lastni spomenik tamkaj. Neki okraj v Gornjem Michiganu se imenuje Baraga.

Baragi je sledilo še več slovenskih duhovnov, med katerimi sta še dva postala škofa.

Toda v Ameriko pa niso prihajali samo slovenski katoliški duhovni, nego je odšlo tudi mnogo slovenskih rokodelcev, trgovcev, delavcev in kmetov čez morje. Teh seveda ni bilo na tisoče, pač pa le nekaj stotin. Magična moč zlata, ki so ga zasledili v Kaliforniji, jih je potegnila v Ameriko. Nekaj jih

je pa že moralo služiti tudi v državljanski vojni prostovoljno. Med temi je bil John Stonich, ki se je prepeljal čez morje z jadrnico 1. 1855 ali 1856. Iz vojne se je vrnil kot poročnik.

Potem so se začeli Slovenci izseljevati v Ameriko že v tolikšnem številu, da so si 1. 1866 ustanovili prvo slovensko naselbino Brookway v Minnesoti. Temu so najbrž veliko pomagali slovenski misijonarji, kakor n.p.r. Franc Pirec, Lovrenc Lavtižar, Andrej Andolšek, Jurij Godec, Andrej Skopec, Janez Čebul, Jakob Trobec in Ignac Mrak, ki sta oba postala škofa, in še nekateri drugi. Po 1. 1880 pa je bil dotok slovenskih izseljencev čimdalje večji in od 1. 1899 do 1910 se jih je izselilo v Ameriko že več kakor 70,000, a tik pred prvo svetovno vojno je naseljevanje Slovencev v Združenih državah doseglo svoj višek. Bilo jih je nad 200,000 po raznih državah v Uniji. Največje slovenske naselbine so v Coloradu, Illinoisu, Michiganu, Minnesoti, New Yorku, Wisconsinu in Ohiju. Največja med temi je v Clevelandu, kjer je, kakor se ceni, skoro kompaktno nad 40,000 ljudi slovenske krvi. Slovenske naselbine je dobiti domala po vseh državah ameriške Unije, a največ jih je pa v Pennsylvaniji. Tu živi nad 40,000 slovenskih priseljencev obojega spola.

Po izkazu zveznega ljudskega štetja živi v Združenih državah 210,000 Slovencev. V Pennsylvaniji in Ohiju jih prebiva skoro enako število v vsaki. Za tema pride Illinois, potem Minnesota, Wisconsin, Michigan, Colorado, New York, California, Kansas, Wyoming, Montana, West Virginia, Indiana, Iowa, Washington, Missouri, Connecticut, Oregon, Utah, Arizona, New Jersey, Idaho, Arkansas, Texas, Maine, Nebraska, Oklahoma, Severna Dakota, Južna Dakota itd. Ker pa niso šli pozvedovalci ljudskega štetja povsod stvari do dna, ni ta statistika povsem točna in skupno število ameriških Slovencev je v njej vsekakor prenizko. Številka 250,000, ki si jo prisvaja slovenska javnost na podlagi članstva slovenskih organizacij v Ameriki, bo prejkone pravilnejša in zanesljivejša.

Slovenci so se izseljevali v Ameriko in drugam, ker so jih k temu prisilile žalostne gospodarske in politične razmere v avstrijski monarhiji. V Združenih državah pa so bile na vsak način boljše delavske razmere, večja mezda, lepše prilagoditve na svoboda vesti, govora in tiska.

Zgodovina slovenskega naseljevanja v Združenih državah nam kaže, da so bili mnogi slovenski priseljenci pogumni pionirji. Brez oklevanja so šli v divjino, čeprav so dobro vedeli, kaj vse jih čaka tamkaj. Povedano jim je bilo, da bodo prežali nanje sovražni Indijanci, ki so se na vso moč upirali belopoltnim vsiljivcem. In obdelovanje zemlje je bilo takisto v tistih časih zvezano z velikim trpljenjem in neprestanimi nevarnostmi. Tedanji naseljenci so morali najprej krčiti zemljo, kopati jarke za osuševanje močvirij in umetno nakanje suhega sveta, delati pota in postavljati mostove, če so hoteli priti in stik z belopoltnimi ljudmi, ki so včasih živeli po dvesto in še več kilometrov proč od njih.

Nobena knjiga nam ne pove, koliko Slovencev je našlo smrt tedaj, ko so šli za razno rudo in zlatom po zapadnih gorovjih ali pa ko so s svojim delom izpreminjali pustinje na zapadu in severozapadu v rodovitna žitna polja. Imena teh slovenskih naseljencev so se popridila in popačila, a nje pa so imeli za nemške Avstrijce, ker so pač prihajali iz Avstrije. Celu v tem oziru nam je škodila habsburška monarhija.

Združene države so silno bogate v prirodnih zakladih, a leti nimajo nobene veljave, dokler so v zemlji. Vzeti jih je iz nje in poslati v topilnice, plavže, livarne in tovarne, da se tu izpreminijo v izdelke. In tudi pri tem delu našletimo na Slovence skoro vsepovsod širom po Združenih državah. Tako veliko prispevajo z delom svojih rok k veličju svoje nove domovine, ki je sedaj največja in najboljša demokracija na svetu.

Pa ne samo to. Kot lojalni državljani so Slovenci vedno pripravljeni braniti Ameriko in preliti tudi svojo kri zanjo če treba. Tako so služili v severni vojski med državljansko vojno, potem v špansko-ameriških bojih, v prvi svetovni vojni in v sedanjem krvavem sporu kot prostaki in častniki.

V sedanji vojni je poleg tisočeri in tisočeri slovenskih fantov in mož po svetovnih bojiščih v vojski strica Sama še na tisoče in tisoče slovenskih delavcev in delavk zaposlenih v vseh ameriških vojnih industrijah. Vsi skupaj pa pridno kupujejo vojne vladne obveznice ter tudi s tem zadajajo smrtne udarce vsem sovražnikom Združenih držav, med tem ko se njihni bratje in njihne sestre onkraj morja z vsega

občudovanja vrednim junaštvom bojujejo proti krutemu fašizmu, ki je vsemu demokratičnemu svetu skupen sovražnik. Biti slovenskega pokolenja je lahko vsakomur v ponos in vsak ameriški Slovenec se dobro zaveda svojega slovenskega rodu.

Organizacije

Ko so Slovenci dospeli v Združene države, so kmalu izprevideli, da se tudi v novi domovini ne morejo izogniti boleznim in nesrečam. Bolezen je povsod doma in nesreča nikoli ne počiva, pa so jeli na skupnih posvetovanjih razmišljati o tem, kako bi se dalo zavarovati proti obema. Nemudoma so uvideli, da se posamič nikakor ne da priti takim stvarim v okom. Le s skupnimi močmi se bi moglo kaj izdatnega doseči, so sklenili. Le v organizaciji je rešitev, so dejali ter začeli nemudoma ustanavljati podporna društva spočetka krajevna in potem pa še narodna.

Ta srečna misel se je sčasoma tako razširila in ukoreninila med ameriški Slovenci, da imajo danes tri velike, dobro uspevajoče in močne narodne bratske podporne organizacije, ki predstavljajo zaeno z nekaj večjimi krajevnimi zvezami skoro tri četrtnine vseh ameriških Slovencev in kakih trideset milijonov dolarjev slovenskega narodnega premoženja v Združenih državah.

Te narodne in krajevne podporne organizacije pa ne ščitijo samo svojega članstva v bolezni in nesreči, nego ga vzgajajo v nešteti splošnih rečeh ter mu stojijo na čelu v vseh skupnih narodnih gibanjih. Postale so gonilna sila v vseh narodnih zadevah.

Posebna slovenska značilnost je ljubezen do doma, do lastne hišice. To posebnost so Slovenci prinesli s sabo v Ameriko in opaziti jo je lahko po vseh slovenskih naselbinah širom po Združenih državah. Toda doma ni lahko postaviti v deželi, kamor pride človek s trebuhom za kruhom. Nepremagljiva želja po lastni stregi je rodila Slovencev v Ameriki misel na organizacije, ki naj bi jim pomagale graditi lastne hiše. Po mnogih slovenskih naselbinah, zlasti pa v večjih mestih, so si jeli Slovenci ustanavljati stavbinska in posojilna društva in danes je na tisoče in tisoče slovenskih hišnih posestnikov v Ameriki.

Slovenski delavci v Združenih državah verujejo v moč strokovne organizacije, pa se radi pridružujejo delavskim strokovnim zvezam ter si s tem zagotavljajo boljše delavske razmere po svojih delavnih in večjo mezdo za svoje delo.

Družabno življenje je med ameriški Slovenci zelo razvito. Slovenec je rad v veseli družbi, to pa še posebno, kadar je pod lastno streho. To mu je vdahnilo misel na narodne domove. Ameriški Slovenci so jih pričeli zidati po raznih naselbinah od l. 1910 naprej. Največja taka narodna hiša je v Clevelandu, O. Gradbeni stroški samo za to lepo poslopje so znašali več kakor tri sto tisoč dolarjev. Slovenski narodni domovi so središča vsega družabnega in kulturnega življenja po slovenskih naselbinah in predstavljajo lep del slovenskega narodnega premoženja v Ameriki.

Ameriški Slovenci so si postavili tudi že dokaj katoliških cerkva in nekaj farnih šol. To pa zlasti tam, kjer so njihne naselbine strnjene.

Slovenci se hitro in kaj lahko prilagodijo življenjskim razmeram v svoji novi domovini ter postanejo njeni dobri državljani, ker pač sloni njena ustava na demokratičnih načelih, katerim je slovenski človek že po svoji naravi zelo naklonjen. Najmanj štiri petine jih ima popolne državljanske pravice, čeprav se jim je vsaj spočetka boriti z znanjem deželnega jezika, ki je eden glavnih zahtevkov za pridobitev ameriškega državljanstva. Živo se tudi zanimajo za politična vprašanja in so zato seveda krajevno in narodno organizirani v političnih strankah. Mnogokje imajo politične in upravne javne službe. V milijonskem mestu Clevelandu je sedanji župan slovenskega rodu in se letos poteguje za službo ohaškega gubernerja.

Kultura

Narodna pesem je nekaj zelo dragocenega, kar imajo Slovenci iz preteklosti. Slovenci so že davno izgubili lastno državno neodvisnost. Zato niso igrali samostojne vloge v velikih zgodovinskih dogodkih. In ker niso bili nikoli vojaški in bojaželjen narod, se ni moglo pri njih posebno visoko razviti pripovedno pesništvo. Tembolj pa se je razvila slovenska narodna lirika, ki je menda ena najlepših v Evropi. Za primer naj navedem sledeči kitici:

Nožek bom vzela	Pismo pisala,
srček načela,	ljub'mu poslala,
da bom dobila	da bo on vedel,
tri kaplje krvi.	kak men' se godi.

To lirično in čustveno razpoloženje so prinesli Slovenci s sabo v Ameriko in kjerkoli je le kaka slovenska naselbina,

se vidi in čuti ta prelepa značilnost slovenskega človeka. Kadar je Slovenec vesel, kroži vesele in poskočne, v žalosti poje otožne a kadar pa je nevoljen, so mu celo pikre in ostre rade ne jeziku. Slovenec daje duška svojim čustvom v svojih narodnih popevkih in domala po vseh slovenskih naselbinah v Ameriki se goji slovensko petje v pevskih društvi. Trditve, češ, da je dobiti slovensko pevsko društvo povsod, koder so le trije Slovenci skupaj, je značilna in menda ne preveč pretirana. Središče za gojenje slovenske glasbene umetnosti je pa kajpak Cleveland, kjer se leto za letom podajajo dobro obiskani koncerti in razne svetovne opere. V mnogih slovenskih naselbinah so slovenske godbe in že kar naravnost imenitni orkestri.

Zaeno z glasbeno umetnostjo se med ameriški Slovenci še s posebno skrbjo neguje tudi naša drama. Slovenskih dramskih društev in klubov je veliko širom po Združenih državah in menda ni sedaj že nobene slovenske igre, ki bi se ne bil vprizorila na tem ali onem slovenskem odru v Ameriki.

Ker so ameriški Slovenci željni znanja, zelo radi čitajo. Obnem se pa tudi prav dobr zavedajo moči tiskane besede, pa zdržujejo med vsemi ameriški Jugoslavlani primeroma največ časnikov in časopisov — kakih štirinajst, med katerimi so kar štirje dnevnik.

V književnosti so ameriški Slovenci tudi dokaj delavni. Spisane so bile že daljše povesti, črtice, pesmi in več znanstvenih pa političnih reči. Pred leti je izšel primeren slovensko-angleški besednjak, ki ga pa žal sedaj menda ni več dobiti na trgu. V dodelanem rokopisu je zdaj slično, a to pa veliko obsežnejše delo, ki že par let čaka založnika, čeprav je potreba take knjige velika. Tvarina se zbira tudi za slovensko-angleški besednjak iste obsežnosti.

Med ameriški Slovenci se je v zadnjem času pojavil eden najznamenitejših in najplodovitejših pisateljev v Ameriki — Louis Adamič.

Ameriški Slovenci so delavni v vseh panogah kulturnega delovanja.

Oni imajo danes svoje odvetnike, zdravnike, profesorje, učitelje, inženirje, tehnike, zobne zdravnike, bolničarje in bolničarke. Najti jih je med profesionalnimi športniki, gledališkimi igralci, umetnimi slikarji, glasbeniki in godbeniki na glasu. Največ pa je seveda industrijskih delavcev in sedaj je na tisoče in tisoče slovenskih ljudi obojega spola v vojnih industrijah, kjer zaeno s tisoči svojih sinov in bratov na bojiščih po vsek svojih močeh prispevajo k neizogibnemu porazu brutalnega fašizma in popolni zmagi Združenih držav pa njihovih zaveznik.

Slovenci v Združenih državah niso samo krepak kulturne činitelj, nego tudi zdrav in aktiven gospodarski element velike ameriške republike.

Po tej vojni ne bo v stari domovini ameriških Slovencev nič drugega kakor splošno razdejanje. Slovenija bo kakor vsa ostala Jugoslavija ena sama velika razvalina.

Če naj se nesrečni slovenski narodič zopet spravi na noge, če naj iz tistih razvalin nastane eden najlepših in nabolj demokratičnih kotov sveta, bo pomoč iz tujine nujno potrebna. In ako si pokličemo v spomin vse tisto, kar smo ameriški Slovenci že storili, kadar je bila naša stara domovina v hudih stiskah, ni dvoma, da ji bomo v njeni največji nesreči priskočili na pomoč z denarjem in umom. Zlasti umskih delavcev bo Slovenija poleg vsega drugega krvavo potrebovala. Naši obiski po vojni naj bi ne bili zabavnega, nego pomožnega značaja. Slovenija je vredna vse naše pomoči.

KONGRES MLADINE SVOBODNIH NARODOV.

Pred kratkim so zborovali v Londonu zastopniki mladine. Londonski radio je v slovenski emisiji sporočil, da so bili na kongresu zastopani tudi omladinci Narodno-osvobodilnega gibanja Jugoslavije. V Londonu so jim priredili prisrčne ovacije.

JUGOSLOVANSKI DIPLOMAT PREHAJA V OSVOBODILNO GIBANJE.

Odbor za narodno osvobođenje Jugoslavije in izvršni odbor antifašistskega sveta za narodno osvobođenje Jugoslavije sta prejela od Radoljuba Nikolajevića, jugoslovanskega vice-konzula v Jeruzalemu tole brzojavko: "Zahvaljujem maršalu Titu za izjavo z dne 29. avgusta in se vam stavljam na razpolago."

ZAHODNO BOJIŠČE

Po bliskovitem zavezniškem napredovanju, ki je zaveznike pripeljalo ne samo pred samo Siegfriedovo črto in na reko Reno, pač pa tudi v nemški rajh, so se operacije v zadnjem tednu nekoliko zavlekle. Nemci so dobro razumeli, da bi pomenil predor proti severni Nizozemski obhod Siegfriedove črte in naval naravnost na Berlin. Zavezniški taktični in strateški načrti so bili izredno dobro zasnovani. Na ono stran reke Rene so zavezniki spustili 8000 padalcev, ki so se polastili mesta Arnhem. Nemci so reagirali z vso silo, zavezniške padalce pa je še presenetilo strahovito neurje in jih oviralo pri izvrševanju zaukazanih nalog. Po več ko enem tednu ogorčenih borb, so se morali padalci umakniti. Ker je to največji in najvažnejši dogodek zadnjih 10 dni na tem bojišču, prinašamo izjavo nekega višjega zavezniškega častnika:

Spojitev oddelkov 2. britanske armade s padalci je bila nemogoča zaradi izredno slabega vremena. Polne tri dni nismo mogli parašitirati. Štiri dni po končani veliki bitki so držali padalci v rokah komaj dober kv. kilometer zemljišča. Nemško topništvo in metalci so jih neprestano obdelovali.

Kaj so padalci dosegli:

1. Z zavzetjem Arnhema so Nemcem preprečili vsak premik južno od Nimegve in s tem napad na armado generala Dempseya.

2. Nemci so uporabili svoje najboljše čete, da so očistili Arnhem. Mirno lahko rečemo, da je Arnhem za nas vendarle uspeh. Predvsem smo daleč predrl v Nizozemsko in dosegli 85 0/0 predvidenih načrtov.

Glavni objekti naših padalcev so bili naslednji:

1. Zavzete mostov pri Nimegve in Arnhemu.

2. Predor na Nizozemsko, s katerim bi se dezorganizirale nemške sile, ki so blokirane na zahodu. Nemške sile na našem levem krilu cenimo na okrog 150.000 mož. Predor se je posrečil.

3. Pospesiti britanski vdor proti severu, kjer je zemljišče precej ugodno za obrambo in bi naše napredovanje tak odpor lahko močno zavoril.

Veliko večino postavljenih objektov smo dosegli. Koridor sedaj ni več koridor, pač pa solidno utrjeno zavezniško bojišče.

Preostali zavezniški padalci, po številu okrog 2000 so se ponoči pretihotapili skozi nemške linije in dosegli drugo britansko armado na južnem bregu reke Rene. Približno 1.500 ranjencev so padalci morali prepustiti Nemcem v oskrbo.

V odseku pri Calais zavezniki napredujejo in verjetno, da bo luka že kmalu v njihovih rokah.

Ogorčene borbe potekajo tudi za trdnjavo Metz, ki jo zavezniki obdelujejo z letali in težkim topništvom. Ob švicarski meji pri mestu Epinal in Remiremond so se morali Nemci umakniti. Sedma ameriška armada sploh neprestano pritiska na Nemce in jim povzroča velike izgube.

* * *

Med tem je general Eisenhower izdal na zasedem ozemlju Nemčije prvi proglas, v katerem povdarja, da bodo zavezniki zadušili nemški nacizem in militarizem z vsemi sredstvi. Zakonodajna in sodstvo ostaneta pod zavezniškim nadzorstvom vse, dokler bodo to razmere zahtevale. Vsak poskus upora in neposlušnosti bodo zavezniki kaznavali z najstrožji-

BASIC ENGLISH

26. PEACE

Things		Qualities		
harmony	attempt	fight	lead	living-dead
attack	church	flag	relation	military
(peace)	connection	gun	religion	violent
war	death	hate	waste	violent
army	destruction	hospital	wound	wrong

OTHER WORDS

friend, government, love, order; agreement(e); cause(e).

26. PEACE

Even in very early times, when it was almost as common for two countries to have a war as for two men to have a fight, there were some who had the feeling that this condition was not right. The love of peace has been a part of the teaching of almost every great religion, and it is clear from this that the men of the past were conscious of the value of living in harmony with one another.

But till only a short time back, almost no one, not even those who had belief in religion, had any hope that we would ever be able to put an end to war, and no serious attempt was made to take steps against it. On reason was that war seemed to be a necessary part of the competition between countries. Though every war was clearly bad for one side, it seemed to be good for the other; and it did not seem possible that man would ever give up this violent way of getting profit. So even those who saw that war was bad had the opinion that it was necessary, and that they would have to put up with it. And in the eyes of most men it seemed not only necessary but natural, and their great hope was to see their flag waving over other countries.

But there has been a great change in the relation of war to trade, and so in the feeling about war. In present conditions no country gets any profit from the use of arms, though when a war has been started hate and fear will keep it going. The connection between the trade of all countries is so complex that damage to one is damage to all, and the loss to a country in this way is far greater than anything it may have hope of getting by making an attack on another. Dead men and burned towns are only a small part of the price of war today. The bad conditions which come after it seem to have no end, and it is not possible for anyone who has had experience of them not to see that the old view of war as good business is quite wrong.

Another point we have to take into account is that the invention of new machines for the destruction of men has made the fear of war greater than it has ever been before. In a present-day war, violent death comes not to hundreds but to thousands, and not only to those in the army, but to persons taking no part in the fight. No one in a country which is at war is safe, even in a hospital or a church. With the help of these new inventions the destruction of every building and every living thing in a town would be quite possible. And in comparison with the forms of death which are the work of these latest military instruments, a wound from a gun gives little pain. Not only

lead and steel, but poisons, are now used in war.

All these things have made men conscious that war is not only bad, but against all reason. War has at all times been a shocking waste of time, of money, and of men. It is now clearly seen to be so, and that gives the greatest hope for peace which there has ever been in history.

QUESTIONS

1. What has been part of the teaching of every great religion?
2. What do we see from this?
3. Why did men in the past have no hope that there would ever be an end to war?
4. What has been the cause of a new feeling about war?
5. What keeps a war going when it has been started?
6. Why does no country now get any profit from the use of arms?
7. What has made war more feared today than ever before?
8. What do these new inventions make possible?
9. Give the names of two metals which are used for making instruments of war.
10. Why have men a better hope for peace now than they have ever had before?

ANSWERS

1. The love of peace.
2. We see that the men of the past were conscious of the value of living in harmony with one another.
3. Because war seemed to be a necessary part of the competition between countries.
4. The change in the relation of war to trade.
5. Hate and fear.
6. Because the connection between the trade of all countries is so complex that damage to one is damage to all.
7. The invention of new machines for the destruction of men.
8. The destruction of every building and every living thing in a town.
9. Steel and lead.
10. Because it is now clearly seen that war is a waste of time, of money, and of men.

ČESTITKE MARŠALU TITU. O priliki osvobojenja Banjaluke so zastopniki Vseslovenskega odbora v Moskvi poslali maršalu Titu tole brzobjavko: "Čestitamo Vam k vojaškemu uspehu osvobojenja mesta Banjaluke in želimo Vam kar največ uspehov v borbi in skorajšno osvoboditev divnega Beograda."

PODPORNO DRUŠTVO SV.CIRILA IN METODA V KAIRU. Pri cerkvi Sv.Jožefa v Kairu so ustanovili podporno društvo Sv.Cirila in Metoda, ki ima namen gmotno podpirati onemogle Jugoslovane med našo tukajšno kolonijo. Članarina znaša 5 eg.pjastrov mesečno. Prijave sprejema slovenski izseljeniški duhovnik pri cerkvi Sv.Jožefa in čč.Slovenske šolske sestre v Kairu in Aleksandriji. Pristopajte in pomagajte!

NEMŠKI LETALCI - SUŽNJI HITLERJEVE NOROSTI

(Gill Robb Wilson)

V oporišču bombnikov, nekje v Angliji. Hitler je obljubil, da bo s seboj v propast potegnil ves svet, če bo premagan. Hitlerju pa se že močno drsi, ali je svet, še tu in niti tako slabo mu ne gre...

Nemški ujetniki so močno presenečeni, da prusijaške horde francoske prestolice niso zapustile kot eno samo gorečo bakljo in da v Evropi še vedno ni prišlo do anarhije. Nemški letalci - ujetniki so kar nekam nestrpni, če jim povemo, da ni tako gotovo, da bodo prepeljeni v Ameriške združene države - kamor si vsi želijo - čeprav so jih sklatili ameriški topničarji. Trdovratno zatrjujejo, da ne bi hoteli v londonsko okolico, ki je vsa razdejana in da bodo sedanji nesreči sledile še mnogo hujše. Nekdo je moral tej mlečnozobi nemški mladini natvezati pravljice, kajti njihovo presenečenje po prihodu v Anglijo je popolno, ko se na licu mesta pravljice razpihajo v nič...

Ameriški letalci se pristrčno zabavajo s trapastim nemškim polkovnikom, ki je branil St. Malô. Ko so tega junaka izkopali in mu razodeli, da ga bodo na Angleško prepeljali s starim, čestitljivim letalom DC-3, ki nima drugega orožja ko raketno pištolo, je junak zahteval, da spremlja njegov polet eskadrilja lovcev za zaščito proti nemški Luftwaffe. Amerikanci so dobrodušno potolazili starega polkovnika z izjavo, da sta samo dve možnosti, ki dovolj jeta prisotnost Luftwaffe v Rokavskem prelivu: plavajoči pilot, ki ga zavezniški čolni rešujejo iz mrzlih morskih valov, ali pa znoreli samomorilski kandidat nemške Luftwaffe. So pa mogoče tudi kombinacije obeh slučajev.

Mladi nemški letalski vojaki so prepričani, da bo vojna trajala še štiri leta. Vsi so za Hitlerja. Radi pripovedujejo, kaj vse bo Hitler še storil. Konkretnega seveda ne povedo nič, ker je pač to "vojaška skrivnost." Pri vsaki besedi se tem ljudem poznajo vseobvladajoči vplivi nemške propagande.

Bolničarke, s katerimi sem razgovorjal, so mi vse v eni sapi potrdile, da je disciplina nemških letalcev naravnost neverjetna. Če nekdo izusti, da je kajenje prepovedano, bo nemški vojak na sredi vdiha, cigareto uničil. Dejstvo je, da je večina letalcev izredno mladih. Šestnajstletni piloti niso prav nobena redkost. Večkrat smo pa našli tudi med piloti petdesetletne starce.

Tisti, ki so bili na ruskem bojišču - in to je večina - govore s strahom in grozo o tem. Nič ne pripovedujejo o borbah z ruskimi letalci ali o moči njihovega letalstva, pač pa le o težavah izredno težkih življenjskih pogojev, ki vladajo tamkaj. Prepričal sem se, da je za njih odskok na rusko zemljo ravno toliko vreden, kakor sama smrt v zraku. Kaj lahko smo ugotovili, da so Nemci iz sovjetskega bojišča odtegnili precejšno letalsko silo, da bi se tako ubranili nepretrganemu zavezniškemu bombardiranju nemških mest.

Vsak nemški letalec že na prvi pogled takoj razloči vsako tipo ameriškega ali angleškega letala. Celo tipe šolskih letal so mu znane. Izurjenje v

tem pogledu je v resnici večje kakor pa pri nas. Naše letalske bolničarke so mi pripovedovale, da je nemškemu letalcu pri preletu iz Francije v Anglijo zadostoval en sam bežen pogled, da je takoj ugotovil, kje leti letalo. Če pa je pogled odpovedal zaradi megle in oblakov, je nemški letalec že v najkrajšem času izračunal položaj.

Ovoji za prvo pomoč, s katerimi so opremljena nemška letala, so podobni našim, vendar so zaloge pogostokrat zelo pomanjkljive. Plazma je pri njih ravno tako udomačena kakor pri nas. Zelo pohvalno se izražajo o naših zdravnikih in bolničarkah. Ene stvari pač ne morejo zapopasti, da namreč njihove ranjence evakuiramo z letali, ravno tako kakor svoje lastne, pogostokrat celo v istem letalu. To okoliščino pripisujejo vsekakor bolj naši demokratičnosti kakor pa človekoljubju. Njim ne pade v glavo, da ima človek za trpečega sočloveka enake obveznosti, pa naj si bo ta sovražnik ali prijatelj, te ali druge rase, te ali druge veroizpovedi itd. Naša humanitarnost se jim zdi nekaka priučena politična veščina, ki je dejansko ne občutimo, pač pa na njej visimo, ker da je sestavni del našega načina vladanja.

Mladi nemški letalci so popolnoma soglasni z nami v trditvi, da po vojni od Nemčije ne bo mnogo ostalo. Mislim, da so se na licu mesta v Nemčiji prepričali o učinkovitosti zavezniškega bombardiranja. Prostodušno izpovedujejo, da so mesta Berlin, Monakovo, Köln, Stuttgart itd. "kaputt". Vsa mesta so "kaputt"; samo majhne vasice bodo ostale... Kljub temu so prepričani, da bodo Nemci do konca vzdržali, neglede na katerih bojiščih bodo njihove armade potolčene.

Glede povojne dobe nima nihče nobenega načrta, niti predstave, kaj se bo z Nemčijo zgodilo in kakšna miselnost bi mogla zamenjati hitlerizem. Ti ljudje niso razmišljevali o ničemer izven Hitlerjevega okvira. Navdaja jih ena sama misel "Deutschland ueber alles". Iz te dogme, ki je gotovo najmočnejša parola in fiksna ideja vsakega Nemca, izhaja vsa moč nemške miselnosti. Seveda ima vsako trezno človeško bitje tudi načrte za slučaj, če se kolesa polomijo. Tega načrta nemška današnja mladina ne pozna in ga tudi poznati neče. Firer je za to mladež življenje in smrt.

Najbrže v zgodovini človeštva nikoli ni bilo takega duhovnega suženjstva, ki bi ga mogli primerjati z nacističnim suženjstvom. To suženjstvo je ravnotako močno v zasedenih predelih Evrope, kakršno je v Nemčiji sami. Hitler-krvnik je najprej pobil svojo lastno zalogo in šele potem se je lotil svojih nasprotnikov v tujini.

Medtem ko opazujem nacistične ujetnike, mi prihaja na misel čuden občutek, ki je zelo podoben tistemu, ki me je navdajal, ko sem nekoč doma obiskal neko norišnico. Seveda pa kot lajik ne vem, ali je to norost mogoče ozdraviti. Vsekakor je to norost, zasnovana na peklenjski način.

JUNAŠKA SMRT VOJNEGA KURATA

(Leonard Mosley)

To je zgodba najbolj divjaškega obnašanja nacistov proti zavezniškim vojakom na Francoskem. To je zgodba o nemških vojaki, ki so vdrl v našo postajo prve pomoči in ki je bila vsa prenapolnjena z ranjenci. Prusijaški barbari so pobili vse ranjence in umorili vojnega kurata, ki jih je poskušal braniti. Ta vojni kurat je Georg Eduard Maule Parry, ki je bil dodeljen 6.diviziji padalcev. Star je bil 29 let in je pred vojno pasel ovčice po raznih angleških farah. Njegov brat je padel v Severni Afriki meseca novembra 1941. Nemci so ga pobili z nožem ali bajonetom.

Tu je nekaj podrobnosti, v kolikor smo jih mogli dobiti o načističnem napadu na naše ranjence. Te podrobnosti sem nabral med častniki in vojaki 6.divizije padalcev, kateri sem bil takrat dodeljen kot vojni poročevalec.

V TEŽKIH BORBAH — ODREZANI

V jutranjih urah invazijskega dne je dobila divizija padalcev — po pristanku — povelje, da zasede najvažnejše mostove čez reko Orno in prekop pri Caenu. Že kmalu nato se je razvila ogorčena bitka z nemškimi branilci.

Ko je kurat Parry zvedel, da je "A"-četa bataljona zašla v bližini francoske vasi Le Port v klešče nemških napadalec in da nujno prosi za pomoč ranjenecem, ki jih je četa že imela veliko, se je kurat napotil v temi na pomoč. Že po kratkem času, ko se je pre-rinil do postojanke, so Nemci vdrl in bataljon popolnoma obkolili. Nemški tank "Panther" in nekaj avtomatičnih topov je neusmiljeno obstreljevalo postojanko. Izgube so bile velike. Komandir "A"-čete je bil tako težko ranjen, da je svoji četi zapovedoval z nosilnice. Vsi poskusi, da bi prišla četa v stik z bataljonom, od katerega je pričakovala pomoč, so ostali brezuspešni, čeravno je bilo žrtvovanih več človeških življenj.

POSTAVIL SE JE MED RANJENCE

Sovražnik je z veliko premočjo predril neko točko, ki jo je branila "A"-četa. V neposredni bližini je bilo obvezovališče, kjer se je kurat Parry z vso skrbnostjo in človekoljubnostjo brigal za ranjence.

Zelo redki očividci, ki so si na čudežen način rešili življenje in ki so prusijaški vandalizem gledali od blizu, pripovedujejo, da so se nemški vojaki v popolni ponorelosti vrgli na ranjence, jih postreljali ali pa z bajonetom prebodli. Kurat Parry je ranjenecem takoj skočil na pomoč in je ostro protestiral proti pobijanju neoboroženih in ranjenih padalcev. Ker se Nemci za njegov protest niso zmenili, se je postavil med nje in ranjence. Nemški vojaki pa so ga hladnokrvno zabodli. Izdihnil je med svojimi tovariši, ki jih je poskušal rešiti z lastnim življenjem.

Položaj je bil tako obupen, da je bilo popolnoma nemogoče priti četi na pomoč. Šele v zgodnjih jutranjih urah se je pomočniku komandirja posrečilo doseči štab bataljona in popisati poveljniku ves grozotni dogodek. Kljub ranjeni ključnici se je pomoč-

niku posrečilo pretihotapiti se skozi sovražne vrste in sporočiti grozno novico. Z močno patroljo se je pomočnik vrnil k svoji četi in z njeno pomočjo zavzel obvezovališče. Vojaki so našli vse ranjence mrtve in med njimi je ležal tudi kurat Parry.

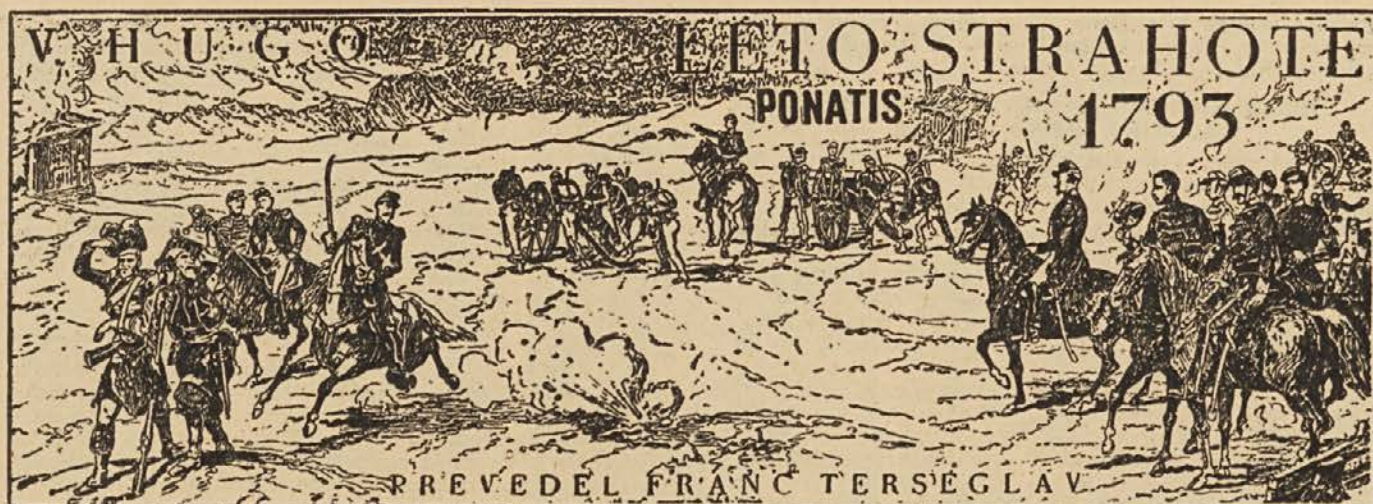
Četa "A" je še mnogo ur zadrževala sovražnika dokler ni prišla pomoč.

MAŠČEVANJE PA NE BO IZOSTALO

Vojni kurat Parry je bil med vojaki zelo priljubljen in vest o njegovi strašni smrti je zbudila ogorčenje cele divizije. Padalci so se odlično borili, ali po tem dogodku so svoje napore še podvojili.

Z vojaki bataljona sem bil v prvih urah invazije in od blizu gledal uspešne borbe, ki so jih vodili za mostišča. Dobro vem, kako težko so občutili izgubo svojega duhovna, ki je z njimi skupno odskočil v jutranjem mraku. Mislim, da v vsem bataljonu ni bilo niti enega samega vojaka, ki ne bi imel pri nas-kokih na barbarskega sovražnika, v mislih priljubljenega kurata Parry-a.

ZA POMOČ JUGOSLAVIJI. Dobrodelna krožka slovenskih šolskih sester, žen in deklet v Aleksandriji in Kairu prosita blage gospe za dobrosrčne darove, ki bodo služili kot pomoč nesrečnežem v Jugoslaviji. Skrajni čas je, da pokažemo ljubezen do bližnjega, zato prosimo za nove in obnošene obleke, perilo, čevlje, odeje, volnene pletenine in vse ostale potrebščine, ki bodo družinam neobhodno potrebne. Darove sprejemajo čč.sestre v Aleksandriji, 36 rue Menasce, Moharrem bey. V Kairu pa "Protection de la Jeune Fille", 8 Rue Kawala. Zbiranje krožkov je pod nadzorstvom in pokroviteljstvom Slovenskih šolskih sester v Egiptu.

TRETJI DEL — VANDEJA
PETA KNJIGA — SREDNI VEK IN NOVA DOBA
FEVDALEC GOVORI REPUBLIKANCU

Marquis je govoril mirno in neprisiljeno, ne da bi kaj posebič poudarjal; obnašal se je kakor v salonu in držal obe roki v žepih telovnika; pogled mu je bil vever in miren.

"Ne bom Vam zamočlal, da sem storil vse, da bi Vas ubil; trikrat sem lastnoročno pomeril cev topa na Vas. Priznam, da to ni bilo vljučno, toda vojska je vojska, gospod nečak. Vi sami ste celo kralja ubili. Res lepe čase smo doživeli!"

Zopet je govor prekinil in potem nadaljeval:

"Če pomislim, da bi vsega tega danes ne bilo, če bi bili Voltaire obsili in Rousseau poslali na galere! Da - tako zvani veliki duhovi, to so največja nesreča za človeštvo. Prišla je doba tako zvanih filozofov, in namesto da bi bili te pisatelje zažgali, so zažgali njihove spise. Enciklopedisti! Diderot! D'Alembert! Kakšni domišljavi malopridneži! Pa še tako dostojen mož, kakor je bil kralj Friderik pruski, se je menil s temi pisaci. Jaz bi jih bil vse pobesil. Mi smo svojčas vse drugače opravili s takimi ljudmi. Na teh zidovih še spoznate sledove koles, na katerih smo puntarje razčetrverjali. Mi nismo poznali šale.

Ti prokleti mazači! Voltaire je kriv, da imamo Marata. Dokler bo vsakemu pisnu dovoljeno, da piše knjige, tako dolgo bodo tudi razbojniki, ki v smislu njihovih nauk ljudi ubijajo; dokler bo vladalo črnilo, bo vladal tudi zločin; eni iz lahkomišljenosti oznanjajo največje bedarije, drugi pa jih izvršujejo.

Kaj blebečete o človečanskih pravicah? Ali more biti kaj bolj neumnega, nemogočega in brezmišelnega? Če pravim: Haouis, sestra Conana II., je prinesla grofu Hoelu v Nantesu in Cornouaillesu kot doto grofijo Bretonijo; ta jo je zapustil v oporoki Alainu Fergantu, stricu Berte, ki se je omožila z Alainom črnim, gospodarjem La Roche na reki Yon; njeno dete je bil Conan mali, stari oče Guya ali Gauvaina Thouarskega, našega pradela - potem je to čisto jasno dejstvo, iz katerega se izvajajo nesporne pravice. Na kakšne pravice pa se sklicujete vi, barabe, nepridipravi, negodneži? Na bogokletstvo in ubijstvo kralja! Ali ni to podlost?

Kakšna sodrga! Obžalujem Vas, gospod, ker ste iz te ponosne bretonske rodovine. Jaz in Vi imava za pradela Gauvaina iz Thouarsa; nek drugi naš praded je bil veliki vojvoda Montbazonski, velikaš francoski. Mogel bi Vam navesti še vojvodo Laudunoisa, toda čemu? Vi, gospod vicomte, ste perfekten bedak in smatrate za veliko čast, da smete biti v eni vrsti z mojim konjskim hlapcem. Jaz sem bil že starec, ko ste bili Vi še čisto majhen pobič; takrat sem Vam čistil Vaš nošček, pa bi to še danes rad storil. Kajti Vi postajate vedno manjši. Odkar se nisva več videla, je vsak od naju hodil svojo pot: jaz sem šel po poti kavalirja, Vi pa - ravno narobe.

Da - to je res napredek. Vojakov več ne preteplate, zato pa imate maksimalne cene, take pravice kot je odpadli škof Gobel, Boga in svetnike ste odpravili - le tako naprej, gospodje, igrajte se vladarje, zabavajte se, ne ženirajte se! Kljub temu ostane vera in staro francosko plemstvo. Vas slej ko prej visoko prekaša, čeprav mu odsekujete glave. Plemič je plemič, hlapec pa ostane hlapec, pa četudi ima prepasano trobojnico.

Vi se norčujete iz historičnih pravic. Prvi francoski kralj, pravite, je bil navaden prostak. To vemo tudi mi, pa za to ne gre. Za to gre: da smo bili veliko kraljestvo, stara Francija s sijajnim činovnim redom. Na vrhu posvečena oseba monarha, absolutnega gospoda; potem knezi, vele-dostojanstveniki, častniki na suhem in na vodi, uradniki, višje in nižje sodstvo, carinska in davčna uprava in končno kraljeva policija, razvrščena v tri razrede. Vse je bilo lepo in velikopotezno urejeno, vi ste pa vse uničili.

Uničili ste province. Obžalovanja vredni bedaki, ki se vam še sanja ne, kaj so naše province! V geniju Francije so združene osobitosti vse evropske celine: v Pikardiji je doma nemška odkritosrčnost, v Šampaniji švedska velikodušnost, v Burgundiji nizozemska pridnost, v Languedocu poljska živahnost, v Gascogni španska resnoba, v Provansi italijanska prebrisanost, v Normandiji grška finost, v Dofineji švicarska zvestoba. O vsem tem ničesar ne veste, vi znate samo podirati, ne da bi vas pekla vest; živali ste.

Vi nečete več imeti plemičev. Naj bo, jih tudi ne boste več imeli. Le žalujte za njimi! Ne bo več ne vitezov ne junakov - konec je stare veličine. Doživeli boste vpad tujca, toda nobeden od vas, ki se tako bojite za svojo kožo, se ne bo dal ubiti, zagrnjen v zastavo, kakor nekoč gospod Bacqueville. Vi ste možje nove dobe; kar bodite!"

Marquis se je za hip oddahnil, potem pa je nadaljeval: "Nam pa pustite, da ostanemo veliki. Ubijajte kralje, plemstvo in duhovnike, uničujte, razdirajte in koljite, pohodite stare resnice pod svojimi nogami, strmoglavljajte prestole in razbijajte oltarje pa plešite na razvalinah: to je vaša stvar. Izdajalci ste in podleži, nezmožni udanosti in požrtvovalnosti. Povedal sem, kar sem imel povedati. Zdaj me pa dajte obglaviti, gospod vicomte; imam čast, da se Vam najpokornejše priporočam."

In še je dostavil:

"Kaj ne, pošteno sem Vam jih povedal? Kaj zato? Jaz sem itak že obsojen."

"Vi ste prosti," je odgovoril Gauvain. In stopil je k marquisu, odpel svoj plašč, ga vrgel Lantenacu čez rame in mu potegnil kapuco globoko doli čez oči. Oba sta bila enako visoka.

"Kaj pa to pomeni?" je vprašal marquis.

Gauvain je glasno zaklical: "Poročnik odprite!"

Vrata so se odprla. Osupli marquis je stopil iz ječe. Vrata so se takoj zopet zaprla in zaklenila.

Pritlična dvorana, ki je služila zdaj za stražnico, je bila razsvetljena samo po medli svetilki, ki je dajala več teme ko svetlobe. V popolnočnem somraku so tisti vojaki, ki so bdeli, videli visokoraščenega moža v galoniranem plašču poveljnika. Salutirali so in ga pustili skozi. Marquis je stopal počasi do razstrelne in zagledal nebo. Straža zunaj je prezentirala puško.

Ko je Lantenac dvesto korakov pred gozdom začutil pod svojimi nogami rosnato travo, ko je videl pred seboj prostor, noč, svobodo in življenje, se je za hip ustavil kakor človek, ki je pustil da se zgodi z njim, kar hoče, ki se je udal presenečenju in zdaj ko se je bil instinktivno poslužil

ugodnega slučaja, premišljuje, ali je storil prav ali ne. Po par sekundah napetega razmišljanja je dlesknil s prsti in dejal: "Naj bo!" In je v somraku izginil.

ŠESTA KNJICA - ZADNJO BESEDO IMA GILJOTINA VOJNO SODIŠČE

V tistem času vojnosodni postopek še ni bil urejen; to je storil šele cesar Napoleon. V 1.1793. je predsednik vojnega sodišča sam imel vse pravice: izbral je člane, določil šarže, ki so se imele pritegniti in odredil način glasovanja. Bil je izvršna in sodna oblast ob enem.

Cimourdain je bil določil za sodno dvorano pritličje, kjer je bila stala barikada rojalistov in ki je zdaj služilo za stražnico republikanom. Cimourdainu je bilo veliko na tem, da bi se skrajšala pot tako iz ječe na sodišče kakor iz sodišča na giljotino.

Opoldne je bilo na njegovo povelje vse pripravljeno: trije slamnati stoli za sodnike, miza iz jelovega lesa, dve goreči sveči in stol za obtoženca. Na obeh ožjih stranicah mize sta bila stola za avditorja in pa za zapisnikarja, ki sta bila oba podčastnika. Na mizi je bila palica rdečega voska, pečatnik, dva tintnika, papir in dva proglaša konventa v zadevi marquisa Lantenaca. Za mizo nad srednjim stolom sta bili naslonjeni na zid dve zastavi v barvah republike. Na srednjem stolu je sedel Cimourdain, na njegovi desnici stotnik Guéchamp, na levisi narednik Radoub. Točno predsedniku nasproti so bila vrata ječe. Na obeh straneh stola, določene za obtoženca, sta bila dva žandarma. Publiko so tvorili vojaki.

Cimourdain je imel na glavi triogelnik s trobarvno perjanico; imel je prepasano sablo in za pasom dve pištoli. Brazgotina na njegovem obrazu se je krvavordeše svetila in mu dajala še groznejši izraz. Radoub je imel glavo prevezano z belo povezo, na kateri se je okrogli madež krvi počasi večal.

Seja se še ni začela. Pred mizo je stal vojaški sel; nemirno cepetanje njegovega konja se je slišalo v dvorano. Cimourdain je pisal poročilo sledeče vsebine: "Državljeni, člani odseka za javno blaginjo! Lantenac je ujet in bo jutri usmrčen." Nato je pristavil datum, podpisal, pismo zapečatil in ga izročil selu, ki je odjahal. Potem je glasno ukazal: "Odpriete ječo!"

Oba žandarma sta odklenila, porinila, zapah nazaj in vstopila v ječo.

Cimourdain je dvignil glavo, prekrizal roki in ukazal: "Pripeljite ujetnika!"

V vratih se je prikazal med orožnikom vojščak. Bil je Gauvain.

Cimourdaina je izpreletel mrz.

"Gauvain!" je vzkliknil in dostavil: "Zahteval sem ujetnika."

"To sem jaz," je odgovoril Gauvain.

"Ti?"

"Da."

"Kaj pa Lantenac?"

"Je prost."

"Prost?"

"Da."

"Ubežal?"

"Ubežal."

Tresoč je jecljal Cimourdain: "Seveda, to je njegov grad. On pozna vsa skrita pota. Mogoče vodi iz ječe skriven izhod; na to bi bil človek moral misliti. Je pač ubežal sam, saj mu za to ni bilo treba tuje pomoči."

"Imel je pomoč," je dejal Gauvain.

"Pomoč? Kdo mu je pomagal?"

"Jaz."

"Ti?"

"Bledeš?"

"Ne. Sel vem v ječo. Bil sem z ujetnikom sam. Odpel sem svoj plašč, mu ga dal in mu potegnil kapuco čez obraz. Stopil je iz ječe, jaz pa sem ostal. Zdaj stojim pred vami."

"Tega nisi storil!"

"Sem."

"To je nemogoče!"

"To je resnica."

"Pripeljite Lantenaca!"

"Ga ni več. Vojaki so mislili, da sem jaz, ko je stopal mimo njih in so ga pustili skozi. Bila je še noč."

"Ti si iz uma?"

"Govorim čisto resnico."

Nastal je kratek molk. Cimourdain je zajecjal: "Potem zasluziš..."

"Smrt," je dejal Gauvain.

Cimourdain je prebledel ko mrlič. Sedel je, kakor da bi bila udarila vanj strela. Sapa mu je zastala, na čelu so se mu pokazale potne srage. Nato je dejal s krepkim glasom: "Ujetnik naj se vsede."

Gauvain se je vsedel na stol, namenjen za Lantenaca.

Nato je Cimourdain nadaljeval:

"Žandarmi, potegnite sablje!"

To se je zgodilo vedno takrat, kadar je bil kdo obtožen zločina, za katerega je bila določena smrtna kazen.

Žandarna sta potegnili sabli iz nožnic. Cimourdain se je zdaj zdel popolnoma miren. "Obsojenec," je dejal, "vstanite!" Ni ga več tikal.

Gauvain je vstal.

"Kako se pišete?" je vprašal Cimourdain.

"Gauvain."

In zasliševanje se je pričelo. "Kdo ste?" - "Poveljnik leteče kolone obrežne armade." - "Ali ste z ubežnim marquisom v sorodu?" - "Sem njegov pranečak." - "Ali vam je razglas konventa znan?" - "Tam je na vaši mizi!" - "Ali imate k njemu še kaj pripomniti?" - "Da sem ga sam podpisal in njegovo izvršitev zaukazal in ga dal sam nalepljati."

"Izberite si zagovornika!"

"Se bom zagovarjal sam."

"Imate besedo!"

Cimourdain se je že popolnoma obvladal. Toda njegova hladnokrvnost je bila bolj podobna mrzloti kamna nego ravnodušnosti človeka. Gauvain je nekaj časa molčal, kakor da je zaglobljen sam vase.

"Kaj imate povedati v svoj zagovor?" ga je opomnil Cimourdain.

Gauvain je počasi dvignil glavo in spregovoril: "Dobro delo, ki sem ga videl preveč od blizu, je bilo vzrok, da sem pozabil na sto drugih zločinov: starec in trije otroci so se postavili med me in mojo dolžnost. Nisem več videl požganih vasi, poklanih ujetnikov in postreljanih žena; pozabil sem Francijo, izdano Angležem; vrnil sem svobodo izdajalcu domovine. Ko tako govorim, se bo zdelo, kakor da govorim sam proti sebi. Toda temu ni tako. Govorim za se. Če krivec spozna svojo krivdo, reši edino, kar je rešitve vredno - čast."

"Ali je to vse, kar ste imeli povedati?" je vprašal Cimourdain.

"Dostavljam le še to, da imajo sodniki dolžnost, da dajo dober vzgled, katerega sem jaz opustil."

"To bi bilo?"

"Da me obsodijo na smrt."

"Vi mislite, da bi bilo to upravičeno?"

"In potrebno."

"Sedite!"

Zdaj se je dvignil avditor in prebral naredbo, ki proglašala bivšega marquisa Lantenaca izven zakona, potem pa naredbo konventa, ki odreja smrtno kazen za vsakega, ki bi vstašu pomagal pobegniti, vse do podpisa: Komandant leteče kolone: Gauvain.

Nato se je tožilec vsedel. Cimourdain pa je prekrizal roki in dejal: "Obtoženec, pazite, navzoči pa naj molče in pazno poslušajo: Zdaj ima besedo postava. Odrejam glasovanje. Sodba se izreče z navadno večino. Vsak sodnik bo po vrsti in v navzočnosti obsojenca, kakor je to vpeljala strogo pravična republika, ki nima ničesar prikrivati, glasno izrekel svojo sodbo. Dam besedo prvemu sodniku: stotnik Guéchamp govorite!"

Guéchamp ni pogledal nikogar, ne Cimourdaina ne Gauvaina. Njegove spuščene obrvi so zakrivala oči, ki so strmele v plakat konventa, kakor da gledajo v prepad:

"Beseda postave je jasna. Sodnik je več ko človek in manj. Manj, ker nima srca: več, ker nosi meč. Leta 414. po rimskem koledarju je Manlius ukazal, da se usmrti njegov sin, ker je izvojeval zmago brez njegovega povelja. Kršena disciplina terja kazen. Tu pa je bila kršena postava, ki je več nego prosta disciplina. Domovina je zaradi usmiljenja, kateremu se je vdal obtoženec, zopet v opasnosti. Tudi usmiljenje lahko postane zločin. Poveljnik Gauvain je pomagal vstašu Lantenacu do pobege. Gauvain je kriv. Glasujem za smrt!"

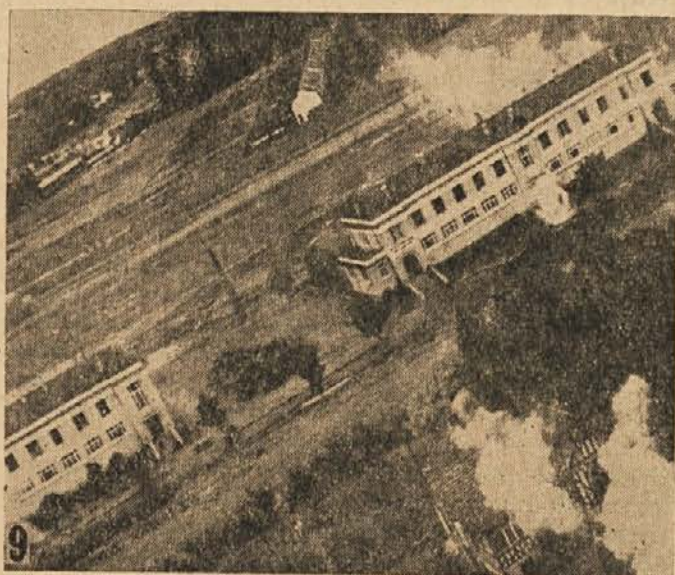
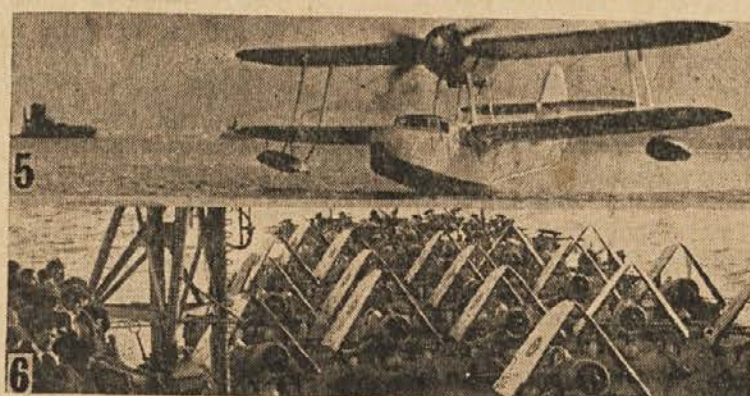
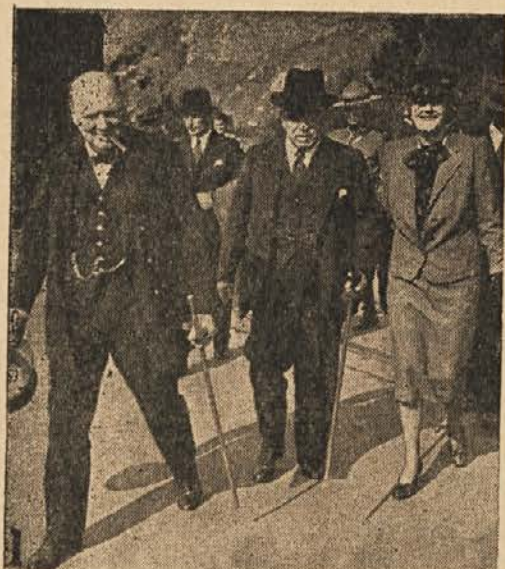
"Zapisnikar," je dejal Cimourdain, "protokolirajte: stotnik Guéchamp, smrt."

Medtem ko je korporal pisal, se je oglasil Gauvain: "Sodili ste pravično, Guéchamp; zahvaljujem vas."

Cimourdain pa je nadaljeval:

"Besedo ima drugi sodnik. Govorite, narednik Radoub!"

(Dalje prihodnjič)

Slika 1. G.CHURCHILL V QUEBECU: Predsednik britanske vlade s svojo soprogo in predsednikom Mac-Kenzie Kingom na poti k predsedniku Rooseveltu. Slika 2. BRITANSKO LETALSTVO NEPRESTANO
 TOLČE NEMŠKE UBEŽNIKE: Lovci "Typhoon", ki so opremljeni z raketnimi izstrelki prinašajo smrt in
 razdejanja bežečim nemškim prevozom. Slika 3. JUGOSLOVANSKO NARODNO OSVOBODILNO LETAL-
 STVO V ITALIJI: Jugoslovanski osvobodilec naklada 20 m/m izstrelke v letalo "Spitfires". Slika 4.
 ANGLEŽI V PARIZU: Parižani so navdušeno sprejeli britansko vojaštvo. Slika 5. NOV NEMŠKI DVO-
 KRILNIK: Novi "Supermarine See-Otter" je enomotorno letalo, ki je zlasti namenjeno kot pomorsko
 poizvedovalno letalo. Služi pa tudi za druge namene. Slika 6. BRITANSKO POMORSKO LETALSTVO
 NAPADA NEMŠKO BOJNO LADJO "TIRPITZ": Borbena letala na britanskem nosilcu letal pred vzletom
 za napad na nemško bojno ladjo "Tirpitz". Slika 7. V OSVOBOJENEM PARIZU: Britanska zastava na
 "Champs Elysées". Slika 8. BRITANSKI POHOD V EVROPO: Na poti v Bruxelles so britanski motociklisti
 naleteli na gorečo nemško prevozno kolono. Slika 9. BRITANSKI "KOMARJI" NA DELU: Mosquito-
 letala so napadla nemški generalštab v bližini trdnjave Metz.

Izpod latnika

PROST VSTOP RDEČE VOJSKE V JUGOSLAVIJO

Moskva 28.sept. (Reuter). Sovjetska poročevalska agencija je izjavila, da je maršal Tito ugodil Rdeči armadi vstop na jugoslovansko ozemlje pod pogojem, da ostane civilna uprava tudi na operativnih področjih v rokah Narodno-osvobodilnega gibanja.

JUGOSLOVANSKO BOJIŠČE. Splošna ofenziva N.O.V. je žela v tem tednu prav posebno pomembne uspehe. Osvobojeno je bilo glavno mesto Bosne, Banjaluka, pri čemer so narodni borci zajeli nemškega generala in nekaj tisoč Nemcev in ustašev. Osvobodili pa so tudi glavno mesto Črne gore, Cetinje. Splošno čiščenje se nadaljuje po vsej Bosni in Črni gori. Največji uspehi pa so bili doseženi v Srbiji. Osvobojeni so bili naslednji kraji: Valjevo, Vlakovac, Lazarevac, Rudnik in druga mesta. Pri zavzetju Valjeva so naše enote pobile 700 sovražnih vojakov, ujele pa 1.500 Nemcev, nedičevcev, ljotičevcev in četnikov. Vojni plen med drugim znaša: 7 protitankovskih topov, 5 težkih metalcev, 20 motornih vozil in veliko število avtomatičnega orožja. Borbe se nadaljujejo v okolici Paračina, Niša in v dolini Morave ter na obalah Donave. V zahodni Srbiji so naše enote zavzele Belo crkvo. Zahodna Srbija in Šumadija sta medsebojno povezani z osvoboditvijo Zvornika (glej zemljevid v "Bazovici" št. 128, str.9). Borbe se bližajo Beogradu, Kragujevcu, Kruševcu in Smederevu, kar vse samo veča število vrst narodnih borcev. Do 24.septembra je pristopilo 55.000 domobrancev in četnikov v vrste N.O.V. - Svobodna Jugoslavija naznanja, da so jugoslovanske oblasti preiskale preteklost sina Draže Mihajlovića, ki je bil - kakor znano - ujet pri osvoboditvi Valjeva in ugotovile da ni vojni zločinec, na kar je bil izpuščen. Po izpustitvi se je priglasil kot prostovoljec v neko srbsko brigado.

CINCARJI NA BALKANU. Z dveh raznih strani smo v tem tednu prejeli vprašanje, kdo so cincarji in koga bratje Srbi s tem imenom nazivajo. Obrnili smo se do poznavalca balkanske zgodovine, ki nam je o tem vprašanju tako le odgovoril: Cincarska pradomovina je bila rimska provinca Dacija Trajani, ki obsega vso današnjo Romunijo in Transilvanijo. Cincarji so potomci dosluženih rimskih vojščakov, ki so bili regrutirani po vseh predelih mogočnega rimskega cesarstva in so zato mešanica najrazličnejših narodnosti. - Ko so pridrveli Huni v Donavsko kotlino, so se - kakor del Gotov - morali tudi rimski naseljenci umakniti na južni del reke Donave, v pokrajine Vzhodnega rimskega cesarstva. Ker je bizantinski cesar dovolil Gotom naselitev na vzhodnem delu Balkanskega polotoka, so potomci rimskih vojakov zasedli zahodni del. Še danes strnjeno žive okrog gorovja Pindos in v severni Grčiji. Razširili pa so se tudi proti severu in vzhodu. Tako imamo danes v Bolgariji, Grčiji in Jugoslaviji naslednike starih rimskih vojščakov, ki jim pravijo tudi cincarji ali kucovlasi (šepavi Vlahi). - Ko so po razpadu Atilovega gospodstva mnogi narodi zavzeli nazaj nekdanjo svojo zemljo, so rimski naseljenci

odšli v Romunijo, en del pa je ostal. Bili so nomadi in so nekateri ostali to še danes. Še v novejšem času so se preseljevali poleti s svojimi čredami do Balkana in še bolj proti severu, n.pr. Karakačani v Bolgariji. - Kucovlasi to pomeni, da govore šepav jezik, ki ni čista romunščina. Cincarji namreč ne poznajo šumevcev (čšž). V tem oziru je pač grščina vplivala na njih jezik. Romuni pravijo n.pr. številu 5 "cinci", (izgovarjaj: činč). Kucovlasi na pravijo "cinc", zato cincarji. - Iz tega sledi jasno, da so cincarji Neslovani po poreklu in mešanica najrazličnejših narodov, ki so jih Rimljani regrutirali po Evropi in drugod.

VESTI IZ ARGENTINE. "Slovenski list" poroča, da se je ponesrečil stavbni delovodja Anton Trpin, doma iz Števerjana pri Gorici. Poškodbe niso nevarne. Umrl pa so: Jože Čuk doma iz Črnega vrha (Predgrize) nad Idrijo; Marija Furlan por.Kukanja, doma iz Malega dola pri Komnu; Efra Krševan, 37 let stara, doma iz Vrtojbe. — V Montevideu je umrla Mara Nemčeva iz Mirna pri Gorici. Bila je stara komaj 20 let. — Smrtno se je ponesrečil Ivan Andrašič, star 44 let, doma iz Podgorja pri Kozini. Umrl je tudi Rudolf Kumar iz Gorice. Smrt je pobrala Antonijo Lavrenčič, roj.Puc iz Šturij pri Ajdovščini. Stara je bila 78 let. Umrl je Jože Ošljaj, doma iz Filovcev. — Argentinski jugoslovanski listi zelo pridno agitirajo za pomoč jugoslovanskim evakuirancem v Egiptu. Našim rojakom Jugoslovanom popisujejo postopke glede pošiljanja paketov in denarja. To je zelo lepa gesta jugoslovanskega argentinskega časopisja; želimo, da bi imeli pri tem čim več uspehov.

